ואתחנן

א. אין דער מצוה פון תלמוד תורה זיינען דאָ, בכללות, צוויי ציווּיים:

א) „ללמוד" [1] — דער חיוב (כשיכיר [2]) צו לערנען תורה [3].

ב) „ללמד(ה)" [1] — צו לערנען תורה מיט אַנדערע [4], ובפרט — אויפן פאָטער צו לערנען מיט זיינע זין [5].

געפינט מען אין דעם אָ דבר פלא: סיי דער רמב"ם און סיי [6] דער אַלטער רבי הויבן אָן „הלכות תלמוד תורה" [8] ניט מיט"ן דין אָז מען איז מחוייב צו לערנען תורה, נאָר — מיט"ן דין אָז ס'איז אַ חיוב (ומ"ע מן התורה) אויפן אב צו לערנען תורה מיט בנו הקטן [9].

וואָס לכאורה איז עס ניט פאַר־שטאַנדיק: צום אַלעם ערשטן האָט גע־דאַרפט שטיין דער חיוב פון לימוד התורה בכלל — היינו לעצמו, און ערשט דערנאָך [10] (אָז ס'איז ניט גענוג דער „ללמוד", נאָר עס דאַרף אויך זיין) — „ללמדה" (לאחרים) צו בנו הקטן?

און ווי פשטות הענין — דער חיוב ללמדה לבנו קטן איז דאָ ווייל עס איז דאָ דער חיוב ללמוד תורה,

און דאָס איז אַ ציווּי נוסף במצות ת"ת לגבי שאר מצות התורה (וואָס בא זיי איז חינוך הקטנים נאָר מדרבנן [11]).

ובפרט, אָז עס קען ניט זיין דער „ללמדה" אָן דעם פריערדיקן „ללמוד" [12] (און ביז אָז די דברי תורה זיינען „חדודים בפיך" [13]).

---

1) לשון הרס"ג בסהמ"צ מ"ע יד־טו. רמב"ם בסהמ"צ מ"ע יא*. מנין המצות בריש ספר היד (וב„כותרת" להל' ת"ת רק „ללמוד תורה"). חינוך מצוה תיט. וראה רש"י פרשתנו ד, י: ילמדון, ילפון לעצמם. ילמדון, יאלפון לאחרים.

2) ברמב"ם שבהערה הבאה (הי"ג) „כשיכיר". וראה פס"ד להצ"צ לרמב"ם. — בארוכה לקו"ש חי"ז ע' 233, 238. וראה שם הערה 17 — בשיטת אדה"ז.

3) רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ג־ד. שם ה"ח. טושו"ע יו"ד ר"ס רמה. שם סרמ"ו. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קנה. הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב. ועוד.

4) רמב"ם שם ה"א־ג. ה"ז־ח. טושו"ע שם סרמ"ה. הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"א, ס"ד וס"ח.

5) כי מצוה להקדים בנו — רמב"ם (ה"ב־ג), טושו"ע (ס"ג) והל' ת"ת לאדה"ז (ס"ח) שם. וראה שקו"ט בביאור הריי"ם פערלא לסהמ"צ רס"ג שם (קכו, ג־ד) בכוונת הרס"ג ב„ללמד" (אם לבנים או לתלמידים).

6) ועד"ז בטושו"ע**. ולהעיר, שבשו"ע שם (משא"כ בטור) הכותרת ליו"ד סרמ"ה (ע"ד החיוב ללמד בנו כו') היא „הלכות מלמדים", והכותרת „הלכות תלמוד תורה" היא רק לסי' רמו (המתחיל ע"ד החיוב על כל אדם בת"ת). אבל עצ"ע למה מקדים הל' מלמדים להל' תלמוד תורה.

---

*) ובתרגום קאפח: „ללמד (לאחרים) . . וללמדה (לעצמו)".

**) אלא שברמב"ם והל' ת"ת לאדה"ז ההתחלה היא (לא ע"ד החיוב שעל האב ללמד בנו הקטן, כבטושו"ע שם, כ"א) בזה שהקטן עצמו פטור מת"ת — נת' בלקו"ש חי"ד ע' 236. ועוד.

7) ושאני הל' ת"ת שבאו"ח סקנ"ה שהן הלכות בסדר היום ולא החיובים דת"ת כשלעצמם. ופשוט.

8) ובתרגום קאפח (נעתק לעיל בשוה"ג להערה 1) — כ"ה גם בסהמ"צ להרמב"ם.

9) כ"ה ברמב"ם והל' ת"ת לאדה"ז. ובטושו"ע שם — „בנו" סתם (כי קאי גם על גדול. וראה שו"ת צפע"נ דווינסק ח"ב סי' יוד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד: כל התורה שבכתב ושבע"פ. קו"א שם לסעיף א', ואכ"מ).

10) ובפרט שהוא קודם לבנו (רמב"ם שם פ"א ה"ד. טושו"ע שם ס"ב. אדה"ז שם פ"א ס"ז).

11) הל' ת"ת לאדה"ז בתחילתן. וש"נ.

12) להעיר מהל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד: מה"ת . . או למצוא לו מלמד. וראה קו"א שם.

13) קידושין (ל, סע"א) וספרי (ורש"י) עה"פ

בפשטות קען מען עס מסביר זיין, אַז דאָס איז צוליב צוויי טעמים:

א) וויבאַלד עס איז דאָ אַ חיוב (מ"ע) מן התורה צו לערנען תורה מיט אַ קטן (ניט ווי ביי אַלע מצות וואָס אין זיי איז מען מן התורה ניט מחוייב צו מחנך זיין קטנים [11]), קומט אויס, אַז דער לימוד התורה ביי יעדן איינעם מוז זיך אָנפאַנ־גען און פאַנגט זיך אָן — און מה"ת — ווען ער איז נאָך אַ קטן; און דעריבער הייבן זיך אָן „הלכות תלמוד תורה" מיט די דינים וועגן לימוד התורה פון אַ אידן ווען זיי הייבן זיך אָן באַ יעדן — בקט־נותו [14].

ב) דער ציווי אויף ת"ת איז „נכפל .. פעמים רבות" [15] — סיי דער ציווי „ללמוד" [16] און סיי דער ציווי „ללמדה" [17] — אָבער דער ציווי עיקרי, דער וואָס ווערט גערעכנט אין מנין המצות (פון רמב"ם [18]), איז — „ושננתם לבניך" [19], וואָס איז כולל (ווי דער רמב"ם זאָגט דאָרט) „ללמוד [20] תורה [21] וללמדה"; און וויבאַלד אַז דער מקור עיקרי אויפן חיוב פון לימוד התורה (אויך פון „ללמוד") איז פון „ושננתם לבניך" (וואָס מיינט בפשטות [22] — בנו (הקטן [23])), דעריבער [24] הויבט זיך אָן הל' ת"ת מיטן חיוב על האב צו לערנען תורה מיט בנו הקטן.

דאָס גופא איז אָבער דורש ביאור: פאַרוואָס טאַקע איז מצות ת"ת אויסגע־טיילט פון אַלע מצות דערמיט: א) אַז לימוד התורה האָט אַ שייכות (מן התורה) אויך צו אַ קטן — און נאָכמער,

---

(פרשתנו ו, ז) ושננתם לבניך. סהמ"צ להרמב"ם שם. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ג.

14) ודוחק קצת, כי אין המדובר בלימוד הקטן, כ"א ע"ד החיוב שעל האב ללמד (כי פשוט, שככל חיובי התורה — לגדולים ניתנה), וא"כ הו"ל להקדים המצוה שבגופו, ורק אח"כ — מה שמחוייב ללמד לאחרים, ובפרט שאא"פ „ללמד" מבלי „ללמוד" תחלה, כנ"ל בפנים.

15) לשון הרמב"ם בסהמ"צ שם *. ועד"ז בחינוך שם.

16) לדוגמא בפרשתנו: ד, ו [כפרש"י שם. ע"פ ספרי ראה יא, לב]. ה, א [הובא בהל' ת"ת להרמב"ם פ"א ה"ג. לאדה"ז רפ"ב. ובסהמ"צ שם: ולמדתם ועשיתם (ע"ד יבמות קט, ב). ואולי הכוונה לפסוק זה (וראה בהוצאת העליר וקאפח שם)]. ו, ז [ע"פ דחז"ל (ספרי ורש"י עה"פ. יומא יט, ב וברש"י שם ד"ה בם (הב'). אדה"ז — שו"ע או"ח סקנ"ו סט"ז. הל' ת"ת פ"ג ה"ב וה"ה) דבדברי תורה הכתוב מדבר]. ועוד.

17) לדוגמא בפרשתנו: ד, ט [הובא בהל' ת"ת להרמב"ם שם ה"ב. לאדה"ז פ"א ס"ח. טושו"ע שם סרמ"ה ס"ג]. ו, ז [הובא ברמב"ם ואדה"ז שם]. ועוד.

---

*) בהוצאת העליר תיבת „רבות" ליתא. ובהוצאת קאפח: כמה פעמים.

18) סהמ"צ שם. מנין המצות בריש ספר היד. ועד"ז בחינוך שם. ולהעיר משער המצות להאריז"ל ריש פרשתנו. ובסמ"ג מ"ע יב מנה „ולמדתם אותם את בניכם" [ולהעיר, ששם לא הזכיר כלל בתחילת המצוה החיוב „ללמוד", רק — „מ"ע ללמד בנו תורה ומצות"].

אבל בסהמ"צ לרס"ג שם מנה „ללמוד וללמד" כשתי מצות.

19) פרשתנו ו, ז.

20) ראה לעיל שוה"ג להערה 1.

21) בהוצאת העליר וקאפח: חכמת התורה. וכ"ה בחינוך שם.

22) כי אף שפירשו רז"ל (ספרי ורש"י עה"פ. סהמ"צ שם. הל' ת"ת להרמב"ם ולאדה"ז שם) „אלו תלמידיך" — הרי זהו כשמפרטים הציווים דת"ת, הציווי ללמד בנו תורה הוא ממש"נ (עקב יא, יט) „ולמדתם אותם את בניכם" (הל' ת"ת להרמב"ם ואדה"ז בתחילתן. טור שם רסרמ"ה); אבל פשוטו של כתוב הוא „לבניך" כפשוטם (שלכן ממשיך ומאריך רש"י: מצינו בכ"מ כו').

ולהעיר מביאור הרי"פ פערלא שם (קכו, ד), דהטעם שמנה הרס"ג (באזהרותיו) רק ת"ת לבנים הוא, כי גם זה שצריך ללמוד עם תלמידים הוא מפני שלענין ת"ת גם בן חברו כבנו הוא, עיי"ש.

23) ראה לעיל הערה 9.

24) ובאו"א קצת, שהוא כסדרם בכתוב: בתחילה „ושננתם לבניך" ואח"כ „ודברת בם" (דבדברי תורה הכתוב מדבר — נסמן לעיל הערה 16).

ב) אַז דער חיוב צו לערנען תורה איז נכלל אין דעם ציווי „ושננתם לבניך"?

ב. לכאורה וואָלט מען געקענט זאָגן (בדוחק עכ"פ), אַז דער טעם איז כדי אַרויסצובערענגען דעם חילוק פון לימוד התורה בעולם הזה לגבי דעם לימוד לעת"ל:

מובן ופשוט אַז וועז אידן „יהיו פנויין בתורה וחכמתה" און „יהיו ישראל חכמים גדולים" און „מלאה הארץ דעה" און „תרבה הדעה והחכמה והאמת"[25] וועט זיין דער לימוד והבנת התורה במעלה שלא בערך צו איצטער — ובלשון חז"ל[26], אַז די תורה וואָס מ'לערנט איצטער איז „הבל" לגבי די תורה וואָס מ'וועט לערנען לעתיד לבא בא משיח'ן; ובמילא איז דער כללות לימוד התורה בזמן הזה, אפילו פון גדולים, ניט מער ווי א לימוד פון א „קטן" —

און אויך: ע"ד ווי דער לימוד התורה פון א קטן איז אַן ענין פון חינוך, וואָס גרייט אים צו צום עיקר החיוב (וועז ער וועט ווערן א גדול) — אזוי איז עס אויך בנוגע כללות לימוד התורה אין עוה"ז, אַז דער איצטיקער לערנען איז א חינוך והכנה צום לימוד התורה לעתיד לבא. דוקא נאָכדעם ווי ס'איז דאָ „תלמודו בידו"[27] (דער לימוד התורה בעוה"ז) וועט מען קענען „נעמען" דעם לימוד התורה בשלימותו פון משיח'ן[28].

אָבער דער ביאור איז ניט מספיק, ווייל בדוגמא צו הנ"ל געפינט מען אויך ביי קיום שאר המצות, ווי עס שטייט[29] דערויף דער לשון, אַז די מצות וואָס מיר זיינען מקיים בעוה"ז זיינען „ציונים" צו די מצות וואָס מ'וועט מקיים זיין לעתיד לבא. ווייל דעמאָלט וועט זיין זייער קיום — „כמצות רצונך", בתכלית השלימות[30];

ד.ה. אַז אויך קיום המצות בעולם הזה איז נאָר בבחי' „קטנות" („ציונים") לגבי קיום המצות דלעתיד לבא, און אַז דאָס איז (מהאי טעמא גופא) א חינוך והכנה צו שלימות קיום המצות[31].

אָבער פון דעם וואָס די מצות ת"ת דוקא האָט א שייכות (אויך) צו א קטן, און נאָכמער, אויך דער ציווי כללי אויף ת"ת ווערט נכלל און אָנגעזאָגט דורך „ושננתם לבניך" — איז מובן, אַז אין ת"ת איז דאָ אַן ענין מיוחד וואָס איז שייך דוקא צו דער מצות ת"ת.

ג. וועט מען דאָס פאָרשטיין בהקדם דעם ביאור החילוק צווישן תורה און מצוות:

מצוות, וואָס ווערן געטאָן מיט דברים גשמיים[32], איז עיקר ענינן — צו אויפ־טאָן אין די דברים, אין וועלט (ובדוגמת הענין והלשון — גברא טוט אויף אין

---

25) רמב"ם סוף הל' מלכים. שם הל' תשובה פ"ט ה"ב.

26) קה"ר רפ"ב ובמ"כ שם. שם ספי"א.

27) פסחים נ, א. וש"נ.

28) לקו"ת בהר מ, ב ואילך. ועוד — לגבי התורה שלומדים בג"ע. וי"ל שעד"ז (ובמכש"כ) הוא בנוגע לתורתו של משיח (ראה תניא רפל"ז). ולהעיר מתנחומא תבא ד: אם שמעת בעוה"ז תשמע לעוה"ב כו'.

29) ספרי עקב יא, יז (הובא ברש"י שם, יח). וראה אוה"ת בשלח ד"ה כמים הפנים. ובאוה"ת שלח (ע' תמד): ועמ"ש במ"א בד"ה הציבי לך ציונים שהמצות דעכשיו הם רק ציונים ורושם מענין המצות דלע"ל כו'. וראה הנסמן בהערה הבאה.

30) תו"ח ר"פ ויחי. ובארוכה — המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך.

31) ראה אוה"ת (בשלח ושלח) שם: כמו שלומדים תכסיסי מלחמה כו'.

32) כי גם המצות דחובת הלבבות הן מצות מעשיות — ראה ספר הערכים־חב"ד ע' אהבת ה' (ע' ער־רעא), וש"נ.

דעם חפצא), צו מברר און מזכך זיין דעם דבר גשמי (און כחות נה"ב שלו) מיט וועלכן מ'איז מקיים די מצוה [33]; און דעריבער, אע"פ אז מצוות דארף מען מקיים זיין מיט ביטול [34] — ניט ווייל אזוי איז מחייב שכל, נאר ווייל אזוי איז דער רצון העליון („אשר קדשנו במצותיו וצוונו" [35]), פונדעסטוועגן, איז דער עיקר זאך אין קיום המצות — די עשי' [36]; דער ביטול (ובכללות — כלשון חז"ל [37] — דאס וואס מצות זיינען „מצרף את הבריות"), וואס די מצוה דארף ארויסרופן אין (דעם גברא, אין) מענטשן, איז ניט מעכב בדיעבד, עס איז אזוי ווי נאך א זאך צום עצם קיום המצוה.

לימוד התורה איז ענינו, אז דער מענטש זאל מיט זיין שכל פארשטיין און פאראייניקען זיך מיט"ן מושכל [38], ניט וועלן אויספירן ווי עס ווילט זיך עם נאר זוכן דעם אמת פון דער השכלה (און מבטל זיין רצונו בזה) — וואס בא תורה איז דאס משיג זיין חכמתו ית' [39] — און דערפאר איז דער ענין הביטול אן ענין עיקרי [40] בפרט אין לימוד התורה; ווי־באלד חכמתו ית' איז אינגאנצן העכער פון גדר הנבראים, קען דאס ניט נקלט ווערן ביי א נברא נאר וועז ער לערנט תורה מיט ביטול [41]. וועז ער לערנט נאר מיטן כח השכל, קען עס אים דערפירן צו זיין א „מגלה פנים בתורה שלא כהלכה" [42] — ער האט טאקע „חכמה" [43], ער זאגט גוטע סברות, אבער ס'איז ניט א הלכה פון תורה (חכמתו יתי) [44].

און דערפאר זאגן חז"ל [45], אז עס מוז זיין „ברכו בתורה תחלה": אלס הקדמה ויסוד צו לימוד התורה מוז פריער זיין ברכות התורה, וואו ס'איז מודגש דער ענין פון „ונתן לנו את תורתו" — און דאס רופט ארויס ביים לומד דעם ביטול צום נותן התורה, וואס דורכדעם ווערט ער א כלי הראוי' צו תורת ה'.

ד. כשם ווי ס'מוז זיין די תנועה פון ביטול אלס יסוד והקדמה צו לימוד התורה, וואס דורך דעם ווערט מען א כלי צו תורת ה' — אזוי פאדערט זיך אויך די באוואנעניש פון ביטול מצד דעם לומד התורה, בשעת'ן לימוד גופא, מערער ווי ביי קיום המצות:

ביי קיום המצות, וועז דער מענטש איז זיי מקיים כדבעי — ווייל אזוי האט דער אויבערשטער אנגעזאגט (כנ"ל) — איז איז זיין טאן די מצוה ניט „אריינגע־מישט" זיין אייגענע „מציאות", ער שטייט מלכתחילה אין דער תנועה פון פאלגן דעם אויבערשטנ'ס אנזאג; ובמילא איז דערביי ניט (אזוי) נויטיק צו

---

33) תניא פל"ז, עי"ש.

34) בלשון הידוע — הקדמת נעשה לנשמע.

35) נוסח ברכות כל המצות.

36) ראה תניא פל"ח ובכ"מ.

37) ב"ר רפמ"ד.

38) ראה מו"נ ח"א פס"ח.

39) ראה תניא פ"ה.

40) ולהעיר מטבילת עזרא שהי' רק לד"ת ותפלה (ולא — לקיום מצוה) — ראה סידור (סוף כוונת המקוה — קנט, סע"ד): ואותיות ביטול כאותיות טבילה כו'.

41) ראה לקו"ת בהר מ, ג־ד. ובכ"מ. וראה תענית ז, א. נת' בארוכה — בלקו"ש חט"ו ע' 326 ואילך.

42) אבות פ"ג מי"א.

43) להעיר ממרז"ל (איכ"ר פ"ב, יג) יש חכמה בגוים תאמן כו' יש תורה בגוים אל תאמן.

44) ראה לקו"ת אמור לה, ד. ועוד. וראה סה"ש תש"ב ע' 151. לקו"ש שם ע' 327.

45) נדרים פא, א. ב"מ פה, ריש ע"ב. וראה ב"ח לאו"ח סמ"ז. ובארוכה — לקו"ש חט"ו ע' 1 ואילך.

באוואַרענען אַז עס מוז זיין די עבודה פון ביטול.

ביי תורה אַבער, וויבאַלד ענינה איז דער יחוד פון שכל האדם מיט'ן מושכל — חכמתו ית' — ד.ה. אַז וועַן ער איז מכוין לאמיתתה של תורה, איז עס באופן אַז די סברא וואָס ער האַרעווט אויס מיט זיין שכל איז עס כביכול חכמתו ית' — דאַרף מען באַוואַרענען אַז אין דעם זאָלן זיך ניט אַריינמישן „פניות" און שוחד פון זיין אייגענעם שכל (ומציאות).

דער לומד התורה קען אַ מאָל אַ טעות האָבן און מיינען אַז ער איז שוין אין דער דרגא אַז אים איז נוגע נאָר דער ענין פון אמיתתה של תורה, און דער־פאַר, וועַן אימיצער זאָגט אַנדערש ווי זיין שכל איז מחייב, נעמט ער אַן אַז יענער זאָגט היפך התורה [ע"ד לשון רז"ל[46]: אורייתא הוא דקא מרתחא לי'] — בעת אַז אין דער אמת'ן איז דער־וויי דרגתו אַז אים אַרט (עכ"פ — אויך) דאָס וואָס מ'זאָגט היפך פון זיין שכל.

און דעריבער דאַרף אויך דער לימוד התורה גופא זיין דורכגענומען מיט אַ ביטול, צו פאַרהיטן אַז די אייגענע מציאות וישות זאָל זיך ניט אַריינמישן און משחד זיין און מטה זיין זיין יגיעת השכל אין דעם פאַרשטיין און מגלה זיין חכמתו ית'.

ה. וי"ל אַז דאָס איז אויך דער ביאור אין די צוויי ענינים הנ"ל (סעיף א') — (א) וואָס דער ענין פון לימוד התורה איז דאָ (ומה"ת) אויך ביי אַ קטן, (ב) וואָס דער ציווי אויף לימוד התורה פון אַ גדול איז נכלל אינעם ציווי „ושננתם לבניך" — ווייל אין זיי זאָגן זיך אַרויס די צוויי ענינים ביטול וואָס פאַדערן זיך ביי מצות ת"ת:

דאָס וואָס לימוד התורה הויבט זיך אַן וועַן מ'איז נאָך אַ קטן — און מעַן זה ועכ"פ מדרבנן אפילו נאָך פאַר דעם גיל פון קטנות וועַן ער האָט שוין אַ שייכות צו הבנה והשגה, נאָר גלייך מש„יודע לדבר"[47] — איז מדגיש, אַז די התחלה ויסוד פון לימוד התורה איז ניט דער שכל שבתורה, נאָר דער ממעיט[47a] ומקטין עצמו, דער ביטול צום נותן התורה שלמעלה מטעם ודעת: וואָס דער ענין (הביטול) איז ניט אַפהענגיק פון „גדלות" ושכל, נאָר ער איז פאַראַן ביי יעדערן, אפילו ביי אַ תינוק מש„יודע לדבר", מצד נשמתו[48].

און דער צווייטער פרט — דאָס וואָס אויך דער ציווי אויף לימוד התורה פון אַ גדול וועַרט נכלל אינעם ציווי „ושננתם לבניך" — לערנט, אַז אויך בעת דעם לימוד גופא, וועַן מ'איז אין דעם אַריינ־געטאַן מיטן כח השכל (ווי דער לימוד פון אַ „גדול") — מיט הבנה והשגה, דאַרף זיין דער ביטול (ווי פון אַ „קטן").

ו. ווי געוויינטלעך שוין מערערע מאָל[49], אַז וויבאַלד יעדער ענין, ובפרט אין תורה, איז בהשגחה פרטית ובדיוק, איז פאַרשטאַנדיק, אַז עס איז דאָ אַ תוכנ'דיקע שייכות צווישן דער פרשת

---

46) תענית ד, ע"א.

47) סוכה מב, א. רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ו. טושו"ע יו"ד סרמ"ה ס"ה. הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"א.

47a) להעיר מחולין פט, א.

48) ראה גם לקו"ש ח"ד (ע' 1166 ואילך). ושם, שזהו מה שתחילת הלימוד היא „תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" (ראה — המצוין בהערה 47), ע"ש.

49) ראה לקו"ש ח"ז ע' 175. לקו"ש חי"ז ע' 303. ועוד.

השבוע און דעם פרק אין אבות וואס מ׳זאגט און מ׳לערנט [50] אינעם באטרעפנדן שבת [פון די שבתות צווישן פסח און שבועות [51], און עד״ז אין די זומערדיקע שבתות בכלל — לויטן מנהג [52] צו זאגן פרקי אבות „כל שבתות הקיץ״].

ובעניננו — און וויבאלד אז עס זיינען דא דעות בפוסקים [53] צי מען זאגט פרקי אבות דעם שבת תשעה באב — ואלו ואלו דברי אלקים חיים — וועט מען מבאר זיין דא לויט איין דעה, לויט דער דעה אז מען זאגט יא פרקי אבות

ובפרט אז וויבאלד אז אחכה לו (מיט א תשוקה גדולה) בכל יום שיבוא משיח ויהפכו ימים אלה ליו״ט איז ביז בסמיכות ממש צום שבת ט״ב איז דאס כולל — אחכה מיט א תשוקה גדולה אז לכל הדעות וועט מען זאגן דאמאלס פרקי אבות:

נוסף אויף דער כללות׳דיקער שייכות צווישן פ׳ ואתחנן און פרק רביעי פון אבות (וואס מ׳זאגט ע״פ הנ״ל אויך דעם יאר אין שבת פ׳ ואתחנן) — וואס אין זיי ביידע געפינט מען א ריבוי ענינים וועגן ת״ת: א צאל פון די ציווים אויף ת״ת שטייען אין פ׳ ואתחנן [54], און אויך כו״כ משניות פון דעם פרק אנטהאלטן הוראות בשייכות צו לימוד התורה — געפינט מען אויך אין צוויי משניות פון דעם פרק א הוראה והדגשה מיוחדת בנוגע די צוויי ענייני ביטול הנ״ל, וואס פאדערן זיך בײַ תלמוד תורה:

ז. (משנה כ׳) הלומד תורה [55] ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על ניר חדש והלומד תורה [55] זקן למה הוא דומה לדיו כתובה על ניר מחוק — וואס לכאורה איז דא ניט גלאטיק:

ס׳איז פארשטאנדיק די הוראה פון ערשטן פאל, „הלומד תורה ילד כו״, וואס איז מזרז א אידן וועגן דער וויכ־טיקייט צו לערנען תורה אין דער קינד־הייט און יוגנט, און ניט צו אפלייגן דאס ביז ער ווערט א זקן:

וואס דארף אבער די משנה מדגיש זיין די וואַרענונג פון צווייטן פאל — „והלומד תורה זקן למה הוא דומה כו״ — איז דען די משנה אויסן צו זאגן, אז דער וואס האט ניט געלערנט תורה (מאיזו סיבה שתהי׳) ביז ער איז גע־ווארן א זקן, דארף ער זיך מייאש זיין ח״ו פון מצליח זיין אין לימוד תורה [56] ?!

---

50) ראה לקו״ש ח״ז שם הערה 1.

51) אדה״ז בסידורו. וראה הנסמן בלקו״ש ח״ז שם (הערות 1, 2).

52) סידור אדה״ז („ויש נוהגין״). ולהעיר, שכמה מאמרי כ״ק מו״ח אדמו״ר דימי הקיץ התחלתם היא — משנה שבפרקי אבות דשבתות אלו (לדוגמא: ש״פ נשא, בהעלותך, קרח ופינחס — תש״ב).

53) ברמ״א או״ח (סו״ס תקנג) ד״אם חל (ערב ט״ב) בשבת אין אומרים פרקי אבות״ (וראה מג״א שם. ועוד. וכ״ה המנהג בכ״מ). ועפ״ז, בשנה זו (תשל״ח) שט״ב חל בשבת״, לומדים בפ׳ ואתחנן פרק שלישי

— אבל ראה ט״ז (שם), סי׳ יע״ץ (דיני בין המצרים. אשנב ג׳ לערב ט״ב אות יב), מאמר מרדכי (או״ח שם) — דמנהג זה צ״ע ותמוה. ובברכ״י שם דשרי ללמוד כו׳. ובפרט למנהגנו ליזהר מכל ענייני חשש אבלות בפרהסיא בשבת. וראה שד״ח כרך ח׳ (ס״ע 3526 ואילך) בשם השיורי טהרה. ואולי יש לדייק גם מל׳ אדה״ז בסידורו „כל שבתות הקיץ״.

*) שחמיר טפי מערב ט״ב שחל בשבת — ראה מג״א שם (מכנסת הגדולה).

54) ראה לעיל הערות 16, 17.

55) כ״ה בסידור תורה אור. ועוד [סידור עם דא״ח שראיתי ליתא תיבת: תורה]. וראה שינויי נוסחאות למשניות שם.

56) וראה מדרש שמואל שם בתחילתו („אי נמי״).

דער ביאור אין דעם: ע"פ הנ"ל איז דער פירוש אין „הלומד תורה ילד" אויך, אז ער לערנט תורה מיט ביטול (ער איז זיך מקטין ומבטל ווי א ילד), וואס דוקא אויף דעם אופן ווערט תורה נקלט ביי אים (ווי „דיו כתובה על ניר חדש"): אבער ווען דער לימוד התורה איז נאר מיט זיין חכמה ושכל (זקן . . זה שקנה חכמה [57]), אן ביטול, קען תורה — תורת ה' — ביי אים ניט נקלט ווערן כדבעי.

ח. (משנה יט) שמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו — איז באוואוסט די שאלה: וואס איז דאָ דער חידוש פון שמואל הקטן — „בנפול אויבך וכו" איז א פסוק אין משלי [58]?

איז מסביר דער מחזור ויטרי [59], אז דער פסוק רעדט וועגן א מלחמה „בעסק העולם", און שמואל הקטן איז מחדש, אז אויך ביי מלחמתה של תורה [60] צווישן צוויי תלמידי חכמים ש„נתרוצצו זה עם זה בדבר הלכה", און איינער האט דעם צווייטן מנצח געווען, דארף דער מנצח וויסן, אז „בנפול אויבך [61] אל תשמח (— מיטן נצחון אויף דעם צווייטן) וכו". וע"ד תפלת ר' נחוניא בן הקנה [62] „ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם".

וואס איז אנדערש מלחמתה של תורה, וואס דא וואלט מען געקענט מיינען אז עס מעג יע זיין שמחת „בנפול אויבך", און דערפאר דארף שמואל הקטן ווארע־נען קעגן דעם?

נאר דער ענין איז — וויבאלד ער האט מנצח געווען א צווייטן אין א דבר הלכה, איז עס דאך ניט זיין נצחון, נאר א „נצחון" פאר תורה — ס'איז נתברר געווארן אן ענין אין תורה — און דאס דארף ביי אים ארויסרופן א שמחה גדולה [63].

זאגט אבער שמואל הקטן — „בנפול אויבך אל תשמח": ווען אים וואלט געווען נוגע מער ניט ווי אמיתתה של תורה, וואלט זיך אין זיין שמחה ניט אנהערן אז דאס איז „בנפול אויבך", אז ער האט דעם צווייטן מנצח געווען, נאר בלויז דער ענין חיובי, אז ס'איז נתברר געווארן אן ענין אין תורה [64].

נאך אן ענין: ווען ער וואלט געהאלטן ביי דער אמת'ער צוגעטראגנקייט צו מגלה זיין חכמתו ית', וואלט ביי אים בכלל ניט געווען קיין הכרח צו אננע־מען אז ס'איז א פאל פון „נפול אויבך". ווארום עס איז דאך „אלו ואלו דברי אלקים חיים" [65],

---

57) תו"כ (ורש"י) קדושים יט, לב. קידושין לב, ב.

58) כד, יז־יח.

59) לאבות שם. הובא גם במדרש שמואל שם (בשם מהר"י בר שלמה).

60) ראה גם תנא דבי אליהו רבה ספי"ח.

61) כלשון חז"ל קידושין ל, ריש ע"ב. וראה סנהדרין כד, א: ת"ח שבבבל כר'.

62) ברכות כח, ב. טושו"ע או"ח סו"ס קי ובשו"ע אדה"ז שם. עיי"ש.

וצע"ג שלא ראיתי נוהגין כן, ולא נדפס הנוסח בסידורים (גם לא בהסידור עם דא"ח וכיו"ב — שהוא ללומדים וכו')*. וראה תויו"ט בפתיחתו לפיה"מ שלו. — ובערוך השולחן כ' ד„נראה משום דעכשיו הלומדים בביהמ"ד אינם מורים הוראות".

63) ראה אגה"ק סכ"ו (קמד, ב ואילך). וראה קו"א ד"ה ולהבין פרטי ההלכות.

64) ראה עד"ז מדרש שמואל שם (סד"ה בגמרא) — אבל לא במלחמתה של תורה.

65) עירובין יג, ב. וש"נ. וראה חגיגה ג, ב: נתנו מרועה אחד.

*) אף שנמצא בסידור האריז"ל (ר' שבתי) הלכות ד"א „סדר קביעות התורה", ובסי' קול יעקב („כוונת הלימוד" אות מח). וכן בסידור הרמ"ק (תפלה למשה), של"ה, יעב"ץ, אוצר התפלות.

[די הלכה (למעשה) קען ניט זיין ווי בייַדע דיעות, ווייל אין פועל קען מען זיך פירן נאָר ווי איין דיעה — אָבער בייַדע דיעות זיינען אויסגעהאַלטן מצד דברי אלקים חיים],

און וויבאַלד אז אפילו נאָכן פסק הלכה בלייבט די צווייטע דיעה אן ענין פון תורה, איז אויף דער דיעה ניט שייך צו זאָגן „בנפול" און אויך ניט „אויבך".

און היות אז אין זיין שמחה ווערט דערהערט אז ס'איז „בנפול אויבך", איז א סימן, אז אין דעם איז אריינגעמישט א הרגש פון „דידן נצח" — ער האָט מנצח געווען דעם צווייטן; און דערפאַר זאָגט „שמואל הקטן" — וואָס ווערט אזוי גערופן „לפי שהוא מקטין עצמו"[66] — אז לימוד התורה מוז זיין מיט א ביטול[67], אזוי, אז „בנפול אויבך אל תשמח"; אים איז נאָר נוגע צו דערגיין צום אמת פון תורה[68].

ט. עס קען דאָך אָבער זיין די טענה: אמת טאָקע אז אויך די דיעה פון „אויבך" קען זיין אויסגעהאַלטן מצד דברי אלקים חיים און איז דערפאַר אן ענין בתורה — אָבער יענער האָט דאָך געוואָלט אַרויסברענגען זיין דיעה אין א פסק להלכה למעשה — און אין דעם מאָכט ער דאָך א טעות, ס'איז בפירוש ניט אזוי און במילא איז עס דאָך יע אן ענין פון „בנפול אויבך"[69] —

היינט פאַרוואָס זאָל מען ביי אים מאָנען ער זאָל ביי זיך פועל זיין דעם ענין פון „אל תשמח" (און נאָכמער, ער זאָל עס ניט מרגיש זיין אלס נפול אויבך)? ער האָט דאָך פאַרט מבטל געווען אן ענין בלתי אמתי און דאָס דאַרף יע אַרויסרופן שמחה.

אויף דעם איז שמואל הקטן ממשיך „פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו": עס קען זיין אז דאָס וואָס זיין חבר האָט ניט מכוון געווען להלכה איז עס ניט מצד א חסרון אין זיין שכל וכיו"ב, נאָר אלס אן עונש, מצד „אפו" של מעלה איז ער ניט זוכה צו מכוון זיין להלכה; ובמילא טאָר מען ניט זיין בשמחה „בנפול אויבך" — פון דעם וואָס עס איז דורכגעפירט געווארן (און דורך אים) אן עונש פון אויבערשטן אויף יענעם, די שמחה דאַרף זיין נאָר פון דעם וואָס ס'איז נתברר געווארן די הלכה לאמיתתה.

ואדרבה — אויב ביי אים וועט זיין שמחה „בנפול אויבך", איז רעכט[70], אז

---

66) ירושלמי סוטה פ"ט הי"ג. הובא במחזור ויטרי שם (וראה שם עוד מחז"ל ע"ד שמואל הקטן). מדרש שמואל שם. ועוד.

67) ועפ"ז יובן ההמשך להמשנה שלאח"ז „הלומד תורה ילד כו'" (ע"פ הנ"ל ס"ז).

68) וי"ל דכיון שקשה מאד להיות בביטול עצום כזה שיהי' נוגע לו אך ורק אמיתתה של תורה מבלי לערב בזה כלל איזה הרגש של מציאות שלו — לכן הוא רק ענין של מילי דחסידותא. ועפ"ז יומתק הא דרנבה"ק הוצרך להתפלל ע"ז בכל פעם.

69) עפ"ז יש לבאר כפל הלשון — „בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך":
מלחמתה של תורה אפ"ל בב' ענינים: א) בפסקי הלכה — שאז כאשר מנצח חברו הו"ע של „נפול אויבך", שמתבטל לגמרי. ב) בטעמי ההלכה — שאז דעת חברו המנוצחת היא בנדו"ד „כשלון".
ובהתאם לזה אומר „אל תשמח" ו„אל יגל לבך" — כי שמחה היא — גלוי וגילה היא בסתר בלב (לקו"ת נצבים מז, רע"א. וראה מדרש שמואל שם), ולכן: כאשר מנצח חברו בפסק הלכה (נפול אויבך) אפשר שתתעורר אצלו שמחה גלוי', משא"כ בנצחון רק בבירור טעמי ההלכה (בכשלו) צריך רק זהירות ד„אל יגל לבך".

70) אבל אינו מוכרח. ומתורצת עפ"ז הקושיא (מדרש שמואל שם. ועוד) למה אמר פן יראה ה'. וראה מדרש שמואל דלעיל הערה 64.

דערמיט וועט ער גורם זיין דעם „והשיב מעלין **אפו״ — דער אויבערשטער וועט כביכול אָפקערן „אפו״ פון זיין חבר אויף אים** [71].

און דורך דער אַריינטראַכטן זיך אין דעם, וועט ער פועלן ביי זיך אַז ניט נאָר וועט ביי אים ניט זיין קיין שמחה „בנפול אויבך״, נאָר אדרבה: ביי אים וועט מקויים ווערן דער היפך דערפון, אַז „אינם זוים משם עד שנעשים אוהבים זה

71) ראב״ע, רלב״ג ומצו״ד — משלי שם. רש״י לאבות שם.

את זה כו״ [72]**, און נאַכמער — כמחז״ל** [73] **(ביי בית הלל און בית שמאי): חיבה וריעות נוהגים זה בזה לקיים מה שנאמר** [74] **האמת והשלום אהבו.**

(משיחות אור לכ״ד טבת תשל״ח, ש״פ ואתחנן תשל״ז)

72) קידושין ל, ריש ע״ב.

73) יבמות יד ב. וראה בארוכה שיחת י״ט כסלו וש״פ וישב תשל״ד — הדרן למס׳ ברכות — בענין שלום בין ת״ח.

74) זכרי׳ ח, יט.